

Opis źródła:

Anonima listów kilka. Część I, o podźwignieniu sił krajowych - to listy pisane przez Hugona Kołłątaję, które ukazały się w latach 1788-1789 w trzech częściach. Zawarł on w nich swoje poglądy i spojrzenie na sytuację Rzeczypospolitej. Wyrażał w nich również nadzieję na dokonanie serii reform, które zwał „Małą Rewolucją”. Niżej prezentowany tekst źródłowy jest fragmentem pierwszej części *Listów*, w którym autor charakteryzuje naród polski oraz wymienia przyczyny problemów, jakie pod koniec XVIII wieku toczyły Rzeczpospolitą.

Miejsce i data wydania:

Wydano ponownie, ze wstępem, opracowane, w Krakowie w 1954 roku. Pierwotnie zaś wydano drukiem w 1788 roku w Warszawie.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Oryginał z końca XVIII wieku znajduje się, m.in. w zbiorach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze.

Tekst źródła (fragment):

Do Stanisława Małachowskiego

Referendarza Koronnego

List Pierwszy

Dnia 1 sierpnia 1788

[...]

Naród, któremu masz przodkować, nie jest bez siły, nie jest bez sposobów, ale jest bez śmiałych i mężnych przewodników, ale jest bez wzajemnego porozumienia, ale wytępił w sobie miłość Ojczyzny i braterstwa. Naród ten przez wyniosłość i pogardę wewnętrzną zasłużył na pogardę u obcych. Lekceważąc subordynacją i zwierzchność, poniżył i upodlił władzę rządową, a tym samym został poniżonym i upodlonym w oczach całej Europy. Lubiący przewodzić i dzielić się na partyje ogołocił z prerogatyw władzę w kraju najwyższą, przez co zrobił ją bezsilną. Dając wolny wstęp uzurpacyi sąsiadów, za nic ważąc powagę i majestat swego rządu, wyciąga niewolnicze ręce do obcych mocarstw, a każdy tym się tylko chlubi, że zasłużył na protekcją zagranicznego posła. Łakomstwo zrobiło ofiarę z całości krajowej na ten jedynie koniec, aby mogło bezkarnie ubogacić rozrzutne swe ręce majątkiem Rzeczypospolitej lub pocziwie nabytym swych braci groszem. Rozrzutność partykularnych ogołociwszy ich z fortuny ojców,

uczyniła niezdolnymi wszystkich do udzielenia tyle na dobro Rzeczypospolitej, ile potrzeba było dla postawienia jej w stanie wyrównującym mocy sąsiadów.

Słowniczek pojęć:

Stanisław Małachowski - hrabia na Końskich i Białaczowie, prezes senatu Księstwa Warszawskiego, marszałek Sejmu Czteroletniego. Przeprowadził uchwalenie konstytucji 3 maja oraz był jej sygnatariuszem. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Ma%C5%82achowski

Hugo Kołłątaj - polski polityk, mąż stanu, publicysta oświeceniowy, pisarz polityczny. W latach 1782 - 1786 rektor Szkoły Głównej Koronnej. Jeden z twórców Konstytucji 3 maja.

Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Hugo_Ko%C5%82%C5%82%C4%85taj

Stanisław August Poniatowski - król Polski w latach 1764 - 1795. Inicjator i współautor reform ustrojowych, przeprowadzonych przez Sejm Czteroletni, lecz, jednocześnie, uzyskał elekcję przy poparciu Katarzyny II oraz przystąpił do konfederacji targowickiej. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_August_Poniatowski

demokracja szlachecka - system panujący w Rzeczypospolitej XV i XVI wieku, a następnie w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Gwarantował szlachcie prawo głosowania oraz decydowania o sprawach państwa. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Demokracja_szlachecka

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej:

1. Jakich reform podjął się Stanisław August Poniatowski w ramach próby ratowania Rzeczypospolitej?
2. Kim był Hugon Kołłątaj? Czym się zajmował i z czego zasłynął?
3. Jakie państwa brały udział w rozbiorach Polski?
4. W oparciu o tekst źródłowy opowiedz, w jakiej sytuacji znalazła się Rzeczpospolita pod koniec XVIII wieku?

Pytania do uczniów szkoły średniej

1. Co, w świetle tekstu źródłowego, było przyczyną tak trudnej sytuacji, w jakiej znalazła się Rzeczpospolita pod koniec XVIII wieku? Wskaż fragment w tekście i rozwiń swoją odpowiedź, korzystając z wiedzy własnej.

2. O jakiej grupie społecznej pisze autor, wymieniając negatywne skutki jej wpływu na kraj? Jaki system władzy spowodował tak wielkie problemy Rzeczypospolitej? Swoją odpowiedź uzasadnij.
3. Jakich reform podjął się Stanisław August Poniatowski w ramach próby ratowania kraju? Korzystając z wiedzy własnej, wskaż które z nich miały największą szansę na zmianę sytuacji Rzeczypospolitej.
4. Jakie przyczyny zewnętrzne doprowadziły do rozbiorów a, ostatecznie, do upadku Rzeczypospolitej?

Wskazówki:

O sytuację, w jakiej znalazła się Rzeczpospolita w XVIII wieku najczęściej obwinia się stan społeczny, który ponad interes kraju, stawiał swój własny oraz korzyści z niego płynące. Stan ten decydował, m.in. o wyborze króla na wolnych elekcjach, jak również wpływał na politykę wewnętrzną oraz zewnętrzną państwa. Warto, odpowiadając na pytania, przypomnieć sobie o jakim stanie mowa, jak również jaka miał on rolę w dziejach Polski oraz jaki system władzy wytworzył, ale również z czego to wynikało?

Należy także zwrócić uwagę na to, jakie działania zostały podjęte po I rozbiórce Polski w celu uratowania kraju. Jakie reformy przeprowadzono oraz w jaki sposób zareagowano na zabranie ziem Polski przez zaborców. Jakie państwo, realnie, wpływało na politykę Rzeczypospolitej?

Najważniejsze cezury:

5 sierpnia 1772 - Pierwszy rozbiór Polski

3 maja 1791 - uchwalenie Konstytucji 3 maja

23 stycznia 1793 - Drugi rozbiór Polski

24 października 1795 - Trzeci rozbiór Polski

Literatura pomocnicza:

Jurek T., Kizik E., *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013

Augustyniak U., *Historia Polski 1572 - 1795*, Warszawa 2024

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska